

## RESSENYA

### de la formació de la Biblioteca

L'història de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA va lligada a la de l'Institut d'Estudis Catalans, des de la seva primera sessió de constitució.

L'acció cultural que li acabava d'esser encomanada, presuposava necessàriament el poder disposar d'un utilatge bibliogràfic que fos al mateix temps museu de les lletres catalanes i l'arsenal en que poguessin armar-se els nostres investigadors per a col·laborar al moviment internacional de la ciència. Volgué la sort que, al reunir-se per primera vegada l'Institut, se li presentés l'ocasió de posar la primera pedra al nucli inicial de la futura Biblioteca. El 5 de juliol de 1907, al celebrar la primera sessió els que avui componen la Secció Històrico-arqueològica de l'Institut, va parlar-se que l'hereu del patriarca de les nostres lletres En Marià Aguiló, estava disposat a cedir a una corporació pública barcelonesa la riquíssima col·lecció de manuscrits i impresos catalans que, fins a formar una arreplega única en el gènere, havia aquell amorosament recollit. Tot seguit va donar-se compte, l'Institut, de l'urgència de no desapropiar l'ocasió de vincular per a sempre en el nostre poble aquells tresors de son passat espiritual, i comissionà els Srs. M. S. Oliver i J. Massó Torrents per a fer les gestions necessàries per adquirir-lo.

Al fer-les tenia l'Institut plena consciència que donava el primer pas per a la constitució a Barcelona d'una Biblioteca catalana que estogés, al costat dels records manuscrits i estampats de la nostra antiga cultura, els llibres on batega el renovador esperit de la ciència moderna. Les esperances que en l'adquisició dels llibres Aguiló havíem posat se transparenten, en les actes de les sessions, al costat de les nostres angúnies i frisanques davant de la molts cops irremeiable emigració, a terres més sor-

tades, d'antics codis catalans. La salvació d'aquelles riqueses se presentava com una urgent necessitat. No era pas la satisfacció de petites vanitats de bibliòfil la que inquietava l'Institut en l'arreplega de manuscrits i impresos catalans, sinó l'ansia de conservar, per a gloria de la nostra terra, els testimonis de l'Independència de la seva nacionalitat literària. Si és la llengua allò que constitueix el fonament i raó d'esser de la nostra diversitat espiritual, la BIBLIOTECA DE CATALUNYA havia de cercar en els antics manuscrits i incunables catalans la justificació del seu nom i les executories de noblesa que li donessin personalitat davant dels grans depòsits bibliogràfics d'Europa, en els quals veiem compendiat el geni característic d'una cultura històrica. Aquesta necessitat d'endinsar en la nostra tradició els fonaments de la gran Biblioteca catalana de l'endemà, mogueren l'Institut a no reparar en sacrificis per aturar en la llur dispersió alguns preuats textos catalans que, com uns codis de les *Cròniques* d'en Desclot, en Muntaner i en Roderic de Tolèdol, constituïren la primera adquisició per a la BIBLIOTECA.

No perdia perxò de vista, l'Institut, la set de llibres moderns que fatiga la nostra gent, condemnada massa sovint a treballar al marge del moviment científic contemporani, per falta de contacte i comunicació amb ell. Per a això, no obstant, no eren prou les seves soles forces, i, segur l'Institut que difícilment podia correspondre millor a la responsabilitat que lo decisiu del moment li imposava, al projectar-se el fracassat presupost dit *de cultura* se decidí a demanar la protecció de l'Ajuntament de Barcelona perquè li proporcionés els medis de proveir una necessitat de la terra nostra, tant antiga i tant amargament sentida. El 7 de novembre de 1907 fou aprovada per l'Institut la memòria que'ls seus president i secretari endreçaven amb tal objecte a l'Ajuntament barceloní<sup>1</sup>. En ella es troba ja concientment formulat, amb tota la seva amplitut, el concepte que llavors ens formàvem del camp espiritual en que hauria de desenrotllar-se la somniada Biblioteca, *dintre d'un marge ample, que no perdi de vista una generosa finalitat humana en l'obra de l'educació nacional*. Allí es troba contingut l'impuls inicial que sense desviacions ha estimulat la seva ràpida creixença.

Mentrestant les negociacions iniciades eren arribades a terme, i el 27 de setembre de 1907 l'Institut fela seva la memòria dels Srs. Massó i Oliver proposant la compra de la Biblioteca Aguiló<sup>2</sup>. El 27 de desembre del mateix any era concedit per la Dipu-

1. *Memoria presentada per l'Institut d'Estudis Catalans a l'Excm. Sr. Alcalde de Barcelona y llegida en Consistori del dia 13 de novembre de 1907*. Barcelona, La Neotípija, 11 pp. — Reproduïda en l'*Anuari*, 1908, pp. 19-22.

2. *Dictamen acord de l'Institut d'Estudis Catalans proposant a l'Excm. Diputació Provincial de Barcelona l'adquisició de la Biblioteca Aguiló*. Barcelona, La Neotípija [1908], 15 pp. — Publicada igualment en l'*Anuari* 1908, pp. 23-26.

tació de Barcelona, amb generositat que ja és en ella flor d'alta tradició, el subsidi extraordinari que aquella adquisició exigia. Firmat el contracte de compra-venda el 27 de janer de 1908, l'Institut se trobava en possessió d'un fort nucli de 4,286 llibres d'un valor intrínsec incalculable, que era superat encara pel sentimental i patriòtic. Son prestigi ennoblí la naixent BIBLIOTECA al donar-li fesomia pròpia entre les demés de Barcelona. Es indubtablement a la força d'atracció d'aquest primer ingrés que hem d'atribuir els rics donatius que tot seguit s'aplegaren al seu entorn i la confiança amb que fou saludada per la nostra gent la jove BIBLIOTECA DE CATALUNYA.

Ben aviat els llibres del benemèrit historiador Antoni Aulestia, cedits generosament per sos hereus, s'ajuntaven als de l'Aguiló i als que, per compra o canvi amb les seves primeres publicacions, anava recollint l'Institut. Era ja hora, doncs, de pensar en l'instal·lació d'aquell cabal de llibres en un local que fos l'estatge decorós de la BIBLIOTECA. Precisament pels primers mesos de 1908 la Diputació Provincial entrava en possessió de la part grandiosa del Palau de la Generalitat que durant tant de temps havia ocupat la Reial Audiència; i aquest fet venturós i la protecció sempre desvetllada del Cos Provincial permeteren a l'Institut el disposar-hi d'unes habitacions on pogués desenvolupar-se la seva vida corporativa. A primers de juny de 1908 se reunia per primer cop l'Institut en una saleta del tercer pis de lo que havia estat Audiència, la senzilla ornamentació de la qual ha estat després conservada com a record. Poc després, emperò, es possessionà del que havia estat Fiscalia, en una de les peces de la qual, modestíssimament decorada llavors (avul es la *sala blava*), quedà provisionalment instal·lada la Biblioteca Aguiló, el 28 de juliol de 1908. En aquella sala, que tants amics nostres recorden encara, es franquejaren per primer vegada al públic els llibres d'aquella col·lecció, fins llavors tant gelosament guardada. Llavors podem dir també que començà el servei de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA, que des d'aquell dia amb tot i les dificultats que lo peremptori de l'instal·lació portava sovint aparellades, ha pogut ésser utilitzada per tot-hom que necessités consultar-la.

Pocs mesos després va tenir-se esment que'ls llibres que havien format la biblioteca de Mn. J. Verdaguier s'anaven a vendre en pública subasta, i immediatament va preocupar-se, l'Institut, de la llur adquisició. En sessió de 25 de setembre de 1908 se'n va fer la primera insinuació, i el 6 d'octubre següent, atenent al bon nom de Mn. Verdaguier i al dol que seria veure dispersar aquells llibres que estaven tant estretament lligats amb l'obra del poeta, s'acordava adquirir-los mitjançant la quantitat de 4.000 pessetes. Alguns dies més tard entrà l'Institut en possessió de la biblioteca, que consta, en resum, de 6,350 títols, als quals s'ha d'afegir encara una partida llarga

de números escadocers de revistes i retalls de periòdics, l'ordenació dels quals serà aviat un fet. En Verdaguer, que sentia la trascendència de la seva obra, recollia amb molt compte tots els articles que s'hi referissin. No cal ponderar l'importància que presentarà aquesta col·lecció de fulles volanderes, les que més se solen esgarriar, el dia que, ben classificada, pugui degudament estudiar-se.

Amb la nova entrada resultaven insuficients les llibreries amb que comptàvem, i l'Institut decidí l'habilitació de la sala Milà i Fontanals, al voltant de la qual se disposaren les prestatgeries, aprofitant hàbilment unes cariatídes barroques procedents de les antigues sales de Justícia. El 24 de maig de 1909 s'estrenava la nova aula, que ben aviat resultà també petita i exigí l'instal·lació de nous armaris a la sala groga, destinada avui a secretaria de la Secció Històrica; l'arranjament definitiu de la blava, que quedà llesta a últims de 1909, i el començament dels treballs de la gran sala de lectura.

La creixença de la BIBLIOTECA en aquests dos anys i mig, fou veritablement extraordinària. Apart de l'adquisició Verdaguer, l'Institut començà a destinar una part de les seves subvencions a la compra de les més indispensables obres de consulta per als seus treballs d'investigació, pujant a 16,927'84 ptes. el total de lo esmerçat en llibres i manuscrits, relligatge i altres obligacions de la BIBLIOTECA, com la catalogació (començada en octubre de 1909), sense comptar la suma extraordinària de 100,000 pessetes consignada per la Diputació per a la compra de la llibreria Agulló. An aquest creixement contribuí també en gran manera el canvi establert entre les publicacions de l'Institut i les acadèmies estrangeres, que'ns enviaven els fruits de la llur labor científica, sobratot en forma de revistes i anuals, on més de prop se sent bategar la seva força renovadora. El desig de rescabalar el molt de temps perdut portà a tots nosaltres a posar en jòc tota mena d'influències personals, gràcies a les quals s'aconseguien de moltes societats donatius excepcionals de col·leccions endarrerides de les llurs publicacions. No és lloc, aquest, d'assenyalar-los d'un a un, però no volem deixar de mencionar, plens d'agraïment, els del Ministeri d'Instrucció Pública i de l'Acadèmia d'Inscripcions de França, i el de la noble Acadèmia *dei Lincei*, de Roma, que'ns feren sentir doblement la cordial solidaritat de la moderna vida científica i la gran responsabilitat que de llavors en avant ens hi corresponia. A 88 pujava el nombre de societats amb les quals l'Institut tenia establert el canvi en 1909. Deixem, finalment, per a l'últim lloc (i no certament perquè siguin els menys importants) els donatius de particulars que en aquest període rebé la nostra BIBLIOTECA, i que pugen a 1,212 volums. Fóra impossible publicar els noms d'aquells aïavoridors, que iniciaren un corrent que ha anat

de dia en dia fent-se més intens. La formació de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA era una obra en la qual tot-hom volia sentir-hi el goig i la responsabilitat de la col·laboració.

En 27 de desembre de 1909 la BIBLIOTECA nostra duia ja inventariats 10,738 llibres i 129 manuscrits.

Feta en gran part l'instal·lació de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA, amb una noblesa que correspon a la transcendència espiritual del propòsit, la Diputació de Barcelona assenyalà especialment per primera vegada, en son presupost de 1910, una quantitat (10,000 ptes.) destinada a la compra de llibres, lo qual permeté donar més ràpida empena a l'augment del cabal bibliogràfic que anava omplint les prestatgeries. Al mateix temps s'emprèn amb major activitat la catalogació, i s'estudia i aprova un projecte de reglament i estatuts que, amb poques modificacions de detall, són els que regulen avui la marxa de la BIBLIOTECA. En una paraula, les línies generals del projecte tant ardidament concebut se precisen i fortifiquen, i de la continua preocupació per l'obra neix una força vivificant d'eficàcia que sembla il·luminar ja el dia de la seva plenitud definitiva.

En aquest any, a més, ocorren dos actes de generós desprendiment en favor de la BIBLIOTECA, que ompliren d'esperança els seus administradors pel grau de desvetllament de la consciència pública que denoten. Ja es comprèn que'ns referim a la donació de la seva col·lecció d'impresos polítics feta per D. Isidre Bonsoms, i a la del *Cançoner provençal* que pertanyé a D. Pau Gil.

La primera, constituïda pel nucli primitiu que reuní el llibreter Andreu de Barcelona, fou quasi doblada pel Sr. Bonsoms, gracies a sortades i intel·ligents incorporacions successives, fins a sumar 4,630 unitats, que formen un contingent riquíssim per a l'història política de Catalunya, des del segle XVI fins al primer terç del XIX, en sos aspectes de més vibrant i suggestiu interès social.

El nomenat *Cançoner Gil*, prou conegut de tots els provençalistes, va ésser posat a la venda, per un antiquari barceloní, pel preu de 20,000 ptes. No podent disposar, l'Institut, de tant important quantitat, i davant del perill de l'emigració irreparable del manuscrit, dèu il·lustres patricis nacionals i estrangers (la Sra. Teresa Amatller, i els Srs. Isidre Bonsoms, Pere G. Maristany, Eduard Sevilla, Marquès de Maury, Josep Mansana, Jacint Serra, Archer M. Huntington, Hugo Herberg i Manuel Girona) acordaren repartir-se el pagament d'aquella suma i fer oïrena del llibre a la BIBLIOTECA DE CATALUNYA.

Gracies an els qui, com deia l'Institut a l'expressar-los son agrament, havien

sabut *introduir a Espanya un protectorat de la pública il·lustració que fins ara pareixia reservat a les supremes capitalitats del món modern*, el cobdiciat manuscrit, dignament relligat, entrava a esser, el 6 de juny de 1910, una peça d'honor de la Biblioteca de Catalunya.

A l'acabar l'any 1910, el total dels impresos pujava a 16,700 títols i a 145 el dels manuscrits.

L'any 1911 la Diputació augmentà a 20,000 ptes. la consignació destinada a compra de llibres. Per altra part, a punt de terminar-se la decoració de la sala de lectura, encarregà els plànols dels magatzems de llibres en les habitacions més altes del local de l'Institut. Assegurada ja, doncs, per alguns anys la creixença de la BIBLIOTECA, sense temor de que estreteses en l'instal·lació vinguessin a desorganitzar sos serveis, podia emprendre, amb plena confiança en l'esdevenidor, la tasca de nodrir i completar els seus fons segons un pla molt més ample.

En aquest any de 1911 tingué lloc l'ampliació de l'Institut amb les dues noves Seccions de Filologia i Ciències, que començaren a funcionar en el mes de maig. Des de llavors tenia ja autoritat suficient per a donar un caràcter integral a la BIBLIOTECA DE CATALUNYA, fent-la el ressò de les meravelles de la ciència nova en totes les seves manifestacions.

Lo primer que urgia fer en aquest sentit, era dotar a la BIBLIOTECA dels llibres de consulta més immediata, de les obres clàssiques, de les col·leccions fonamentals, per a formar amb elles allò que, usant una frasa alemanya podríem nomenar *biblioteca de mà*. Aquesta selecció de llibres, disposada en les prestatgeries que voltien la sala de lectura, als ulls del públic, podrà esser utilitzada per aquest, com se fa en les grans biblioteques estrangeres, sense necessitat de demanar-ne comunicació per escrit. L'eficàcia educativa d'aquesta forma d'instal·lació, que som els primers d'assajar a Espanya, és considerable. La biblioteca deixa d'esser seguit d'apartaments misteriosos, en els quals solament l'encarregat del servei té dret a penetrar, per a presentar-se ella mateixa com en compendi, als ulls àvids del llegidor, despertant en ell molt sovint insospitades vocacions.

Precisat definitivament aquest projecte, l'Institut en ple va dirigir-se a l'Ajuntament demanant-li, en el mes de novembre de 1911, una subvenció per a dur-lo a efecte; i, concedida aquesta magnànimament, començaren a fer-se les adquisicions destinades a la biblioteca de mà, amb càrrec a les quals cada membre de l'Institut féu les propostes, dins dels termes de la seva particular competència.

L'alegria intensa que'ns produïa veure omplir-se les prestatgeries de llibres que havien sigut, molts d'ells, un somni per a la nostra gent, cresqué encara al poder vincular en la BIBLIOTECA DE CATALUNYA una col·lecció única de manuscrits catalans, preciosa tant per son valor literari i lingüístic com pel nom de qui l'havia recollida : l'antipapa Benet XIII. Els tanteigs per a la seva adquisició els havia començat l'Institut a principis de l'any 1908, però fins al 29 d'abril de 1912 no va ésser possible firmar el contracte amb el venedor i adquirir el lot primer d'aquella col·lecció, an el qual seguí, un any més tard, la compra del segón. Ara els bells codis catalans d'Aristòtil, Ciceró, Salusti i Sèneca, de l'època en que la nostra literatura s'incorporava per un moment a l'esplendorosa ascensió del Renaixement, esperen, des dels armaris de la BIBLIOTECA DE CATALUNYA l'hora de la llur estampació.

Un altre valuós augment experimentava en aquest any la secció de manuscrits: els originals de les obres de Mn. J. Verdaguer, que, gracies a un acte de patriòtica liberalitat de D. P. G. Maristany, que va salvar-les de la dispersió, han trobat, definitivament, apropiat lloc de repòs en la mateixa BIBLIOTECA on se refugiaren els llibres del poeta.

El Sr. J. Bofill i Matas cedí, igualment, a l'Institut, una seria de llibres i peces soltes manuscrites, entre'ls quals figuren alguns documents de molt interès per a l'història de l'Amèrica espanyola en l'època colonial, que, com és sabut, són dels que més pujada còtització obtenen en el mercat de llibres.

Altres notables donatius vingueren a ajuntar-se als anteriors : la Sra. D.<sup>na</sup> Agna Girona, viuda de Sanllehy, en memòria de l'amor que a les coses ciutadanes havia portat son difunt espòs, adquirí per a la nostra BIBLIOTECA una *Crònica* llatina, escrita bellament, amb fines miniatures, en la quinzena centuria; còpia única sabuda del desaparegut codi de la *Crònica dels reis d'Aragó i comtes de Barcelona* que en Jaume Domènech escrigué per a la casa reial d'Aragó. El nom de l'il·lustre donadora figura des de llavors públicament, en lloc d'honor, a la sala de lectura de la BIBLIOTECA.

En el mateix any benaventurat de 1912, la Diputació Provincial disposà l'entrega a la BIBLIOTECA DE CATALUNYA de la llibreria musical Carreras, que havia adquirit alguns anys enrera i es trobava provisionalment instal·lada en el Museu del Parc. El documentat catàleg que'n publicà el mestre Pedrell ens estalvià d'encarir l'importància d'aquell fons, que comprèn 785 títols.

Finalment, el manuscrit de les *Homilies d'Organyà*, donat a conèixer pel Sr. Miret i Sans com el més antic text literari conegut escrit en català, que de moment era cus-

totiat al Museu del Parc, vingué a ocupar en la nostra BIBLIOTECA el lloc d'honor que li pertocava.

A poc a poc anava també creixent l'arxiu que la Secció Històrica havia començat a formar, modestament, amb la basa dels interessantíssims pergamins dels primers segles de la nostra edat mitjana, donats pel Sr. Miret i Sans, i amb algunes afortunades adquisicions. Darrerament s'enriquí considerablement amb tot lo que resta de l'important arxiu de l'antiga Junta de Comerç, que la Diputació havia salvat piadosament i que avui s'hostatgen en el si d'una corporació que, com l'Institut, torna a seguir l'exemple d'intervenció directa en el desvetilament de les iniciatives culturals que tant de relleu donà a l'antiga Junta barcelonina.

Tot l'any 1912 i 1913 se treballà activament en la tria i adquisició dels llibres proposats per a la biblioteca de mà i en la catalogació, que des de 1912 es féu d'acord amb unes noves instruccions en lo referent a l'ordre de materies.

El nombre de llibres inventariats, que pujava a 18,074 a últims de desembre de 1911, era de 23,980 el 1.<sup>er</sup> de janer de 1914, i de 248 el de manuscrits, sense comptar la biblioteca musical.

Avui, a l'obrir solemniament al públic la BIBLIOTECA DE CATALUNYA després de constituït el Patronat que d'ara endavant haurà de dirigir-la, entra en un període de nova i més intensa vida, en l'eficàcia de la qual tindran part ben principal els nostres estudiosos. Al posar en les llurs mans l'instrument de treball de que tant freturaren les passades generacions catalanes, confiem que ells voldran estimar el bon desig d'encert que la sort de la gran obra empresa ens comunicava. Des d'avui tots serem col·laboradors en aquesta BIBLIOTECA DE CATALUNYA, que ja és de tots i que perdria el secret de la seva força salvadora el dia que com obra de tots deixés d'esser estimada.